

reformanda). Trzeba wyrazić radość z powodu zebrania i zestawienia bardzo obszernego materiału źródłowego wyników socjologii sondażowej, opatrzonej fachowym komentarzem. Jakkolwiek, czytelnik, może niekiedy gubić się w gąszczu wyników i opinii. Dla zobrazowania omawianych kwestii przytaczane są bowiem wyniki badań sondażowych poszczególnych instytutów np. CBOS-u, OBOP-u, PGSS-u, OSS OPINIA czy innych szczegółowych badań. Lekturze książki nieustannie towarzyszy pytanie o stanowisko autora w zagadnieniach poddawanych analizie. Tego autor jednak łatwo nie ujawnia konsekwentnie analizując, najczęściej z neutralnych pozycji socjologa-obszernego, tak wyniki badań, jak i toczony polemiki naukowe. I to jest istotny atut książki. Główną intencją, uwyrażoną we wstępie i widoczną w zakończeniu, jest możliwie gruntowna i staranna analiza podlegającej zmianom sytuacji Kościoła katolickiego w Polsce w kontekście życia społecznego, zmierzająca do przedstawienia syntezy. Znajomość wniosków wpływających z tego opracowania wydaje się niezbędna, by można było podejmować kompetentnie dyskurs i odpowiedzialność za przyszłość Kościoła, tym bardziej, iż należy się zgodzić z tezą Autora o deficycie roważnej refleksji nad „stanem posiadania” i zmianą statusu Kościoła katolickiego we współczesnej Polsce. Czytelnik otrzymuje fachowe kompendium wiedzy obejmujące dwa kolejne etapy metody postępowania w duchu katolickiej nauki społecznej – *widzieć i oceniać. Działanie*, czyli tworzenie konkretnych, adekwatnych i pożądaných programów i strategii, w świetle poznanych faktów poddanych ocenie, spoczywa w gestii wolnych i odpowiedzialnych ludzi, którym leży na sercu dziś i jutro Kościoła katolickiego w Polsce.

**LA NUDITÀ NECESSARIA, IL RUOLO DEL GIOVANE DI MC 14,51-52 NEL
RACCONTO MARCIANO DELLA PASSIONE-MORTE-RISURREZIONE DI GESÙ**

autor: Giacomo Perego

RECENZJA

Cezary Korzec

Wstęp

Relacja Jezus – uczeń nie jest marginalnym wątkiem narracji ewangelicznych. Każdy z ewangelistów skrupulatnie redaguje i organizuje wszystkie elementy tego związku według właściwej sobie koncepcji teologicznej. Dlatego też wszelkie zainteresowanie tym aspektem którejkolwiek z ewangelii nie ma nic z tak często przypisywanego egzegetom „dzielenia włosa na

czworo” W każdej nich ta relacja ma właściwy sobie początek, rozwinięcie i zakończenie, które stanowi raczej punkt wyjścia dla dalszej popaschalnej misji uczniów. Takie skrupulatne prowadzenie wątku Jezus – uczniowie przekracza zdecydowanie charakter epizodyczny i fragmentaryczny ewangelii, zwłaszcza w tych częściach, które odnoszą się do działalności publicznej Jezusa poza Jerozolimą.

Lektura, a właściwie ze względu na dociekliwość w analizach, cierpliwe studiowanie dzieła GIACOMO PEREGO, *La nudità necessaria. Il ruolo del giovane di Mc 14,51-52 nel racconto marciano della passione-morte-risurrezione di Gesù* jest nie tylko dokumentacją tego, co zostało stwierdzone powyżej. Dla lektora przyzwyczajonego do żmudnej pracy egzegety tytuł może sugerować, że raz jeszcze stanie wobec skrupulatnej analizy słów, zdań, ich kontekstu itd., które stanowią niezbędne etapy studium każdego, nie tylko biblijnego tekstu. I faktycznie tak jest. Ale obok egzegetycznej skrupulatności autor od samego początku konsekwentnie prowadzi selekcję materiału, dzięki czemu czytelnik nie jest obciążony zbędnymi informacjami podkreślającymi często raczej bezlitosną skrupulatność specjalisty niż poszerzającym wiedzę odbiorcy. Lecz dla porządku należy wpierw przedstawić samo dzieło, aby móc później przejść do oceny jego zalet i wskazania tych też G. Peregò, które stwarzają możliwość twórczego dialogu.

Konieczne nagi uczeń: opis dzieła

Dzieło zbudowane jest z sześciu rozdziałów, poprzedzonych zwięzłym wstępem i treściwym zakończeniem, które ma charakter podsumowania. Każdy z rozdziałów dzieli się na mniejsze jednostki i jest zaopatrzony we wstęp oraz w podsumowanie. Pierwszy rozdział „Un episodio intrigante” (Intrygujący epizod) składa się z trzech podrozdziałów, w których są pogrupowane hipotezy interpretacyjne perykopy Mk 14,51-52. Autor wyodrębnił interpretacje: historyczujące (1.1), nawiązujące do Starego Testamentu (1.2) i traktujące epizod jako wydarzenie symboliczne (1.3). W tym rozdziale są zebrane owoce badań biblijnych ostatnich lat, dotyczące przede wszystkim odpowiedzi na pytanie, kim jest młodzieniec ze sceny pojmania Jezus. Na tym etapie swojej pracy autor nie tylko ustosunkował się do różnych owoców pracy egzegetów, ale potrafił doskonale je powiązać z trwającym od początku powstania ewangelii procesem jej interpretacji w chrześcijańskich współ-

¹ „Konieczna nagość. Rola młodzieńca w Mk 14,51-52 w Markowym opowiadaniu o pasji-śmierci-zmartwychwstaniu Jezusa” tłum. własne (San Paolo: Cinisello Balsamo – Milano 2000).

notach. Jednocześnie obok tak ważnej sprawy, jaką jest ustosunkowanie się do osiągnięć innych, podkreśla zainteresowanie, które wzbudza tekst. Stąd w tytule w miejsce stereotypowego „przeglądu badań” czy „prezentacji badań” pojawia się przymiotnik „intrygujący” podkreślający trwające zaciekawienie tym ewangelicznym epizodem. Wyrazem tego są ciągle ukazujące się prace naukowe czy to formie artykułów, czy monografii.

Kolejnym krokiem autora po przedstawieniu różnych interpretacji, jakie w historii otrzymał Mk 14,51, a które są wynikiem zainteresowania wzbudzanego w lektorze, jest analiza tekstu w takiej formie, w jakiej się dzisiaj prezentuje. Już sam tytuł rozdziału drugiego „Analisi del testo” (Analizy tekstu) ukazuje kompetencje naukowe autora, które znajdują swoje potwierdzenie w jego treści. Liczba mnoga „analizy” precyzyjnie oddaje to, co niesie treść tego fragmentu książki. Autor pokonuje kolejne klasyczne etapy wyznaczone przez bibliastykę ostatnich dwóch wieków: krytykę tekstu (2.1), analizę semiotyczną i analizę strukturalną (2.3). I jak w przypadku rozdziału pierwszego te poszczególne etapy zmierzają ku jasno określonymu celowi: wydobycia różnych elementów mających wpływ na interpretację. Zanim jednak autor przejdzie do tego najistotniejszego etapu kontaktu z tekstem, jego interpretacji, do końca wykorzysta owoce analiz przeprowadzonych w rozdziale drugim. Wynika z nich konieczność kontekstualizacji studiowanej perykopy. Konieczność ta opiera się na powiązaniach leksykalnych i strukturalnych jakie łączą Mk 14,51-52 z Mk 16,1-8. Opisanie tych więzi będzie miało miejsce w rozdziale trzecim: „La sezonie di Mc 14,51-16-8 (Sekcja Mk 14,51-16,8). W dwóch podrozdziałach jest rozwinięty problem zasygnalizowany w tytule. W pierwszy podrozdziale (3.1) perykopa Mk 14,51-52 zostaje umieszczona w szerszym kontekście narracyjnym, jaki jest opowiadanie o pasji 14,51-16,8 i autor w sposób przekonujący argumentuje swoją tezę o takim odgraniczeniu tego opowiadania w Mk. W kolejnym podrozdziale (3.2) ustalona poprzednio sekwencja będzie przedmiotem analizy strukturalnej, która z jednej strony potwierdzi owoce poprzednich poszukiwań a z drugiej określi funkcję Mk 14,51-52 wewnątrz całej sekcji. W podsumowaniu tego rozdziału autor zbiera owoce swojej pracy w trzech punktach: 1. Mk 14,51-52 stanowi część sekcji rozciągającej się od 14,51 do 16,8 i wraz z perykopą Mk 16,1-8 wskazuje na precyzyjny plan, w którym figura młodzieńca zajmuje skrajne pozycje w całości opowiadania, którego centrum jest pasja Jezusa Chrystusa.; 2. nagość młodzieńca musi być interpretowana w świetle wydarzeń z dnia zmartwychwstania i spotkania kobiet z młodzieńcem odzianym w białe szaty w grobie Jezusa; 3. w świetle tych

stwierdzeń nagość młodzieńca podczas pojmania w ogrodzie nie tylko epizodem, ale musi być odczytana jako etap początkowy procesu zmierzającego do odziana w białą szatę w dzień po śmierci Jezusa².

Dopiero po tak naszkicowanej strukturze całej sekcji i analizie samej perykopy autor przechodzi do ustalenia jej funkcji i znaczenia we wcześniej rozgraniczonym kontekście. Te zadania zostaną zrealizowane w rozdziale czwartym: „Ruolo e significato di Mc 14,51-52” (Funkcja i znaczeni Mk 14,51-52). Kontekstualizacja perykopy ukazała jej związek z centralnym wydarzeniem Ewangelii, jakim jest pasja. Poprzez umiejscowienie w strukturze sekcji i specyficzne słownictwo figura młodzieńca znajduje się w kontakcie z osobą Jezusa Chrystusa i całą jego misją (która znajduje swój szczytowy wyraz w pasji) oraz z grupą uczniów, którzy w tym decydującym momencie opuszczają mistrza. W dwóch podrozdziałach te związki zostaną rozwinięte i opisane. W pierwszym podrozdziale, zatytułowanym „Młodzieniec i uczniowie” autor ukazuje związki, jakie przebiegają między wymaganiami uczniostwa nakreślonymi w Mk a kondycją nagości młodzieńca nie tylko w momencie pojmania Jezusa, ale patrząc we wskazanym wcześniej kontekście, u progu pasji Chrystusa. Nagość anonimowego młodzieńca jest symbolicznym wyrażeniem u progu pasji warunków pójścia za Jezusem określonych przez niego w toku misji. Przestaje być ona stanem utraty odzienia, wyraża natomiast utratę tożsamości, wewnętrzne оголоcenie, co harmonizuje z treścią wskazań skierowanych do uczniów w Mk 8,34-38. Kolejne teksty 9,30-32 oraz 10,32-34 pogłębiają takie znaczenie nagości i jeszcze mocniej wiążą ją z doświadczeniem uczniostwa wyrażającego się w postawie służby. Te teksty ukazują jak nagość jest wpisana w doświadczenie uczniów i wraz z ucieczką stają się koniecznym doświadczeniem zniewagi, które musi przeżyć każdy uczeń Jezusa³.

Obok tego związki z drogą ucznia opowiadanie o огоłoconym młodzieńcu poprzez umieszczenie u progu relacji pasji odnosi się do drogi samego Jezusa. Doświadczenie nagości zapowiada los, który stanie się udziałem samego mistrza. Autor dokumentuje tę tezę w kolejnym podrozdziale (4.2). W tym miejscu wyjaśnia się też konieczność takiego doświadczenia jako sposobu uczestnictwa w losie Jezusa, który „musi wiele wycierpieć” (Mk 8,31). I choć nagość rozumiana tak szeroko i tak tragicznie jest koniecznym doświadczeniem Jezusa i uczniów nie jest jednak ostatnim słowem ewange-

² Por. PEREGO, *La nudità*, 138.

³ Por. PEREGO, *La nudità*, 167.

lii. Oczekuje ona przyodziania. I tylko w takim świetle otrzymuje ona pełne znaczenie o czym opowiada ostatnia scena Mk, w której centralne miejsce zajmuje zasiadający w grobie młodzieniec odziany w białą szatę.

Analizie funkcji i znaczenia Mk 16,1-8 jest poświęcony ostatni rozdział książki: „Ruolo e significato di Mc 16,1-8”. (Funkcja i znaczeni Mk 16,1-8) Takie rozszerzenie badań o kolejny tekst jest konieczne ze względu na wcześniej ustalone relacje leksykalne między obu perykopami. Jednocześnie zajmują one skrajne pozycje w całości opowiadania o pasji, pełniąc wobec niego rolę inkluzji. W trzech podrozdziałach zostaje pogłębione znaczenie perykopy o pustym grobie. Analiza tekstu na tle całego opowiadania o pasji (por. rozdz. 5.2: „Lo sfondo della pericope”) ujawnia głęboki kontrast między postawą kobiet, które według egzegety są „niewolnicami” śmierci i pogrzebu Jezusa a słowem i dziełem samego Mistrza⁴. Zidentyfikowanie tej dysharmonii jest punktem wyjścia do dalszej analizy, która ujawnia kolejne przeciwieństwa: wschód słońca – postawa kobiet, ogromny kamień – kamień odsunięty, obecność młodzieńca w miejscu trupa Jezusa. Nie przypadkowo więc kolejny podrozdział zawiera punkt jest zatytułowany „Gra kontrastów” (por. 5.3.1: „Un gioco di contrasti”). Odkrycie tych napięć pozwala uchwycić zasadniczą relację, jak zachodzi między kobietami a młodzieńcem. Te pierwsze wyobrażają uczniów Jezusa pozbawionych doświadczenia zmartwychwstania (5.3.2: „Il discepolato «irredento»: le donne”), drugi – uczniów ogarniętych zmartwychwstaniem Jezusa (5.3.3: „Il discepolato «redento»: *il neaniskos*”). Celem powyższych skrupulatnych analiz przeprowadzone w rozdziale 5.3 jest uchwycenie znaczenia figury młodzieńca. Jej znaczenie nie wyczerpuje się we wspomnianych kontrastach. Młodzieniec poprzez białą szatę, słowa skierowane do kobiet oraz miejsce przebywania „po prawej stronie” znajduje się w relacji do nieobecnego Jezusa (zob. 5.4: „Il *neaniskos* e Gesù”). Wszystkie te elementy wzięte razem wskazują na nową kondycję Jezusa, natomiast młodzieniec jest wzorem ucznia, który oddaje się głoszeniu dobrej nowiny, ukazując w słowa i czynach moc zbawczą ewangelii. Ta wstępna konkluzja pozwala przejść do dalszej przekraczającej ramy perykopy Mk 16,1-8. W rozdziale 5.5 znajdujemy próbę umieszczenia figury młodzieńca w całości ewangelii. Zrozumienie dwóch faktów wydaje się niezbędne w tym procesie: relacji między nagością młodzieńca w ogrodzie a białą szatą młodzieńca w grobie oraz w jaki sposób ewangelia przemilczana przez kobiety

⁴ Por. PEREGO, *La nudità*, 200.

dociera do lektora⁵. Definitywna odpowiedź brzmi: ewangelia może się rozprzestrzeniać, mimo milczącej postawy kobiet, ponieważ młodzieniec, dzięki interwencji Zmartwychwstałego, doświadczył w pełni dynamicznej mocy misterium paschalnego. Stąd wszystko: jego ubiór, jego pozycja i jego słowa stają się przepowiadaniem zmartwychwstania⁶.

Książkę zamyka *excursus*: „Od nagości do białego ubioru. Tło chrzcielne drugiej ewangelii?”. Odpowiedź pozytywna na postawione w tytule rozdziału pytanie jest możliwa, ale nie definitywna. Wątek chrzcielny jest obecny na dwojaki sposób: przez osobę Jana Chrzciciela i przez kontakt literacki między perykopą chrztu Jezus oraz opisem jego śmierci. Jednak argumentacja literacka nie wydaje się wystarczająca dla dania ostatecznej odpowiedzi. Przede wszystkim pogłębienia wymaga problem samego rytu chrztu we wczesnych wspólnotach i miejsca w celebracji obrzędu zdjęcia odzienia i otrzymania białej szaty.

Koniecznienagi uczeń: ocena

Na podkreślenie zasługuje przede wszystkim warsztat pracy egzegety. Ogromna wrażliwość na studium struktury poszczególnych perykop i sekcji owocuje podkreśleniem wymiaru symbolicznego tekstu. Dla wielu przywiązanych do metody historyczno – krytycznej może to stanowić słaby punkt całej argumentacji autora. To właśnie ta wrażliwość umożliwia sformułowanie następującej konkluzji rozdziału pierwszego: *ewidentnie naszym celem nie jest znaleźć jakieś nowe imię albo kolejną twarz przy pomocy której można by zidentyfikować na nowo figurę neaniskos, lecz raczej pogłębić znaczenie tego wydarzenia, które czyni z młodzieńca głównego bohatera jednego z najważniejszych momentów życia Jezusa: jego aresztowania*⁷.

Zarzucenie studium historyczno-krytycznego nie pozwala autorowi zebrać wszystkich owoców swojej pracy. Określając perykopy Mk 14,51-52 i Mk 16,1-8 jako punkty graniczne dla opowiadania paschalnego u św. Mar-

⁵ W tym punkcie autor formułuje wiele pytań szczegółowych: *come è possibile che dopo aver insistito tanto sulla fragilità e sul fallimento dei discepoli, Marco concluda il proprio vangelo esattamente con il neaniskos, personaggio a cui reastlgato l'episodio della fuga generale dei discepoli (14,50) e l'immagine della nudità (14,52)? Come ha potuto la buona novella raggiungere il lettore se le donne, uniche testimoni, l'hanno soffocata sul nascere nel silenzio e nel timore (16,8)?*, PEREGO, *La nudità*, 226.

⁶ Por. PEREGO, *La nudità*, 230.

⁷ PEREGO, *La nudità*, 49.

ka (zob. rozdz. 3) nie ustosunkowuje się do problemu kształtu pierwotnego opowiadania o męce, z którego korzystają ewangeliści, a przede wszystkim do tezy, że Mk zawiera najbardziej pierwotną wersję tego opowiadania.

Wspomniana na wstępie skrupulatność ukierunkowana na wydobywanie symbolicznego znaczenia tekstu jest widoczna na poziomie studium leksykalnego i gramatycznego. Jednak wydaje się, że czasami prowadzi ona do zbyt pospiesznych konkluzji częściowych. I tak kiedy autor analizuje podwójne określenie czasu w opowiadaniu o pustym grobie Mk 16,1-8⁸, wydaje się zbyt szybko przyjmować tezę o jego symbolicznym znaczeniu, nie uwzględniając jednak osiągnięć innych badaczy⁹.

Do pozytywnych cech warsztatu pracy należy zaliczyć także odważne stawianie tezy, które są potem skrupulatnie dokumentowane. Egzegeta wchodzi przy tym w twórczy dialog z innymi badaczami. Dzieje się tak w przypadku określenia cezury w opowiadaniu o ukrzyżowaniu Mk 15,38 (s.105). W tym miejscu autor podejmuje odważnie dyskusję z tak utytułowanymi egzegetami jak J. Gnilką i R. Pesch. Bliższej prezentacji wymaga dyskusja na temat interpretacji słownictwa perykopy Mk 16,1-8, a zwłaszcza słowa *evqambe*, w (por. 16,6). Jak słusznie zauważa autor (por. ss. 211-212) zbyt pochopnie wielu egzegetów (np. ALLEN W.C., GRIMM W., VIGNOLO R.) przypisuje temu terminowi, a potem całemu zachowaniu kobiet w grobie doświadczenie strachu o charakterze zdumienia wynikającego z kontaktu z Bogiem. Ma to też swoje konsekwencje w interpretacji milczenia kobiet po poleceniu ogłoszenia zmartwychwstania jako „milczenia kerygmaticznego”. Szczegółowa analiza leksykograficzna prowadzona w całej Ewangelii św. Marka (autor bierze pod uwagę dwa terminy *qambe*, w 1,27; 10,24.32 i *evqambe*, w 9,15; 14,33; 16,5.6) wskazuje raczej na inny charakter strachu niż ten pełen uszanowania. Kobiety zostają opisane raczej jako ogarnięte przerażeniem ze względu na odrzucony wielki kamień, pusty grób i obecność młodzieńca. Przeciw rozumieniu ich strachu jako doświadczenia, wynikającego z objawienia bożego, przemawia także brak klasycznych elementów formalnych dla teofanii lub angelo-fanii (należy do nich zwrot *mh. fobei/sqe*; por. Mk 6,50; Łk 1,12.29 i inne). Dalsze studium leksykograficzne prowadzone na terminach: *tro,moj e;kstasij fobe,omai* w mniejszym lub większym stopniu potwierdza wcześniejsze kon-

⁸ Zobacz strony od 199 do 203.

⁹ Por. BODE E.L., *The First Easter Mornig. The Gospel Accounts of the Women's Visit to the Tomb of Jesus*, Roma 1970, 11-12. Trzeba zaznaczyć, że brakuje tego dzieła w skądinąd w dobrze dobranej i obszernej (ponad 400 pozycji) bibliografii, strony 271-290.

kluzje: milczenie kobiet jest wynikiem przerażenia a nie szacunku, a one same wraz nagim młodzieńcem z ogrodu i innymi są figurami uczniostwa „nie zbawionego”¹⁰.

Dwie tezy autora wymagają jednak dyskusji: interpretacja znaczenia białej szaty w kontekście chrzcielnym oraz i powiązanie obecności młodzieńca w grobu z osobą Zmartwychwstałego. W pierwszy wypadku wydaje się, że autor nie docenia wskutek braku refleksji morfokrytycznej związków perykopy z literaturą apokaliptyczną, a zwłaszcza właściwymi dla tego rodzaju literatury angelofaniami. Popycha to autora do przypisania szacie waloru symboliczno-chrzcielnego. Wydaje się jednak, że uwzględniając Sitz im Leben form apokaliptycznych biel szaty ma w nich swoje uzasadnienie. I przede wszystkim będzie miała znaczenie objawiające nową kondycję nabytą w kontakcie ze Zmartwychwstałym.

Druga sprawa to obecność samego młodzieńca. Tradycja synoptyczna podkreśla obecność różnych postaci w grobie lub w bezpośredniej jego bliskości. Różnice dotyczą ilości i charakterystyk osób obecnych w grobie. W tradycji Mk-Mt jest jedna osoba w Łk dwie. U Mt – anioł, u Mk – młodzieniec, a u Łk – mężowie. Natomiast to, co łączy te postaci, a więc i wszystkie tradycje, jest ich pierwotne znaczenie. Komunikują one rzeczywistość zmartwychwstania i są opisem kondycji zmartwychwstałego¹¹.

Zakończenie

Jak już zauważyliśmy we wstępie wątek Jezus – uczeń należy do istotnych elementów każdej ewangelii. Nie jest on wynikiem prostej oczywistości historycznej: Jezus miał uczniów. Ta narzucająca się oczywistość staje się przeszkodą do pogłębionej refleksji na temat uczniostwa w ewangeliach i wyraża się w powtarzanych banałach o konieczności naśladowania Jezusa, bez należytego uwzględnienia dynamicznego wymiaru tego doświadczenia w życiu pierwotnych wspólnot, które to doświadczenie zostały utrwalone w ewangeliach. Często też na przeszkodzie w uchwyceniu tego wątku stoi prymitywnie pojmowany chrystocentryzm ewangelii i w ogólności pism NT. Poszukuje się wówczas Jezusa duchowego herosa oderwanego od jego wspólnoty, zanurzonego w jakimś nie do końca określonym doznaniu duchowym.

¹⁰ Sformułowanie „discepolato «irredento», autor powtarza wielokrotnie np. por. ss. 206.215 i stawia ten zwrot w wyraźnym przeciwstawieniu do figury ucznia zbawionego jaką jest młodzieniec w grobie zob. rozdz. 5.3.3, „Il discepolato «redento»: il *neaniskos*”, s.215.

¹¹ De Spinetoli O., Luca, 731.

A przecież ewangelie „nie ograniczają się (...) do przedstawienia samej nowości bycia chrześcijaninem wraz z całą oryginalnością i radykalizmem jego relacji do Boga, braci i świata, ale dogłębnie badają ten sposób życia, starając się uchwycić jego tajemnicze racje i ukryte korzenie, dzięki którym okazuje się on żywy i możliwy do zrealizowania”¹². Dzieło G. Perego nie ma w sobie nic z bezkrytycznej, radosnej twórczości na temat życia chrześcijańskiego, choć brakuje w nim wyraźnie paragrafu poświęconego aspektowi krytyczno-historycznemu Mk. Wprowadzenie tego aspektu odsłoniłoby dynamizm wspólnoty Markowej zaangażowanej w działalność misyjną i jednocześnie zwróconej ku Jezusowi zmartwychwstałemu poprzedzającemu swoich uczniów w tej postudze. Zamiarem autora było jednak przedstawić wątek, który stanowi istotny element składowy narracji ewangelicznej i z tego zamiaru autor wywiązał się skrupulatnie.

MODLITWY EUCHARYSTYCZNE W POSOBOROWEJ REFORMIE LITURGICZNEJ

autor: Jerzy Stefański

RECENZJA

Błażej Dojas

Temat Eucharystii, która zrodziła się z nakazu Chrystusa, jest zawsze aktualny w życiu każdego chrześcijanina. Jezus polecił apostołom w *Wieczerniku* kontynuowanie i uobecnianie tego dzieła, utożsamiając się z postaciami Chleba i Wina. Uobecnianie to dotyczy nie jedynie anamnezy, lecz obejmuje całość zachowania i słów Chrystusa – stąd też Liturgia eucharystyczna powtarza Chrystusowe słowa ustanowienia. W Eucharystii Mszałnej „centralną i kulminacyjną część całej akcji liturgicznej stanowi Modlitwa Eucharystyczna, czyli modlitwa dziękczynienia i uświęcenia” (IGMR 54). Modlitwa Eucharystyczna jest naśladowaniem i rozwinięciem gestów i słów Chrystusa Pana z *Wieczernika*.

Książd Jerzy Stefański jest kapłanem diecezji gnieźnieńskiej. Odbył studia specjalistyczne z dziedziny liturgiki w Rzymie, kilkuletni pracownik Kongregacji Kultu Bożego, autor prawie 200 publikacji liturgicznych i kilku książek z tejże dziedziny. Obecnie jest kierownikiem zakładu Teologii Praktycznej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Po-

¹² LACONI M., „Koncepcja duchowości w Ewangeliach synoptycznych” w FABRIS R. (red.), *Duchowość Nowego Testamentu*, Kraków 2003, 224.